

Εκπαιδευτικά Προγράμματα Αειφορικής Διαχείρισης των Βοσκοτόπων Οίτης και Καλλίδρομου στο Πλαίσιο του Έργου LIFE11 NAT/GR/1014 "ForOpenForests"

Α. Σολωμού¹, Κ. Τσαγκάρη¹, Γ. Καρέτσος¹, Γ. Λυριντζής¹, Γ. Μάντακας¹, Κ. Μαντζανάς², Χ. Ευαγγέλου³, Β. Φυντανή⁴, Ν. Προύτσος¹

¹ Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων, ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ, Ν. Χλωρού 1, Ιλίσια, 11528, Αθήνα, email: alexansolomou@gmail.com

² Τμήμα Δασολογίας & Φυσικού Περιβάλλοντος, Α.Π.Θ., 54124, Θεσσαλονίκη.

³ Δασαρχείο Ελασσόνας, 40200, Ελασσόνα

⁴ Διεύθυνση Πιστοποίησης και Προδιαγραφών, ΕΛΓΟ-ΔΗΜΗΤΡΑ, Κουρτίδου 56-58 & Νιρβάνα, 11145, Αθήνα

Περίληψη

Η γεωργία αποτελεί τη βασική κινητήρια δύναμη που επηρεάζει τη βιοποικιλότητα στην ευρώπη, και κατ' επέκταση και στην Ελλάδα, διαμορφώνοντας διαχρονικά τα τοπία στο φυσικό περιβάλλον. Σημαντικό ποσοστό της ελληνικής αγροτικής παραγωγής προέρχεται από την κτηνοτροφία, η οποία αποτελεί έναν από τους πιο δυναμικούς παραγωγικούς τομείς της Ελλάδας. Η διαρκής και άμεση υποστήριξη από το επιστημονικό δυναμικό της χώρας κρίνεται ένας από τους πλέον βασικούς παράγοντες για την ορθολογική ανάπτυξή της. Το Ινστιτούτο Μεσογειακών Δασικών Οικοσυστημάτων (ΙΜΔΟ), στο πλαίσιο του έργου LIFE11NAT/GR/1014 "ForOpenForests", υλοποίησε σειρά προγραμμάτων κατάρτισης των κοινωνικών εταίρων (αγρότες, κτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι κ.ά.) στην αειφορική διαχείριση των βοσκοτόπων σύμφωνα με τους σκοπούς και τα αποτελέσματα του εν λόγω προγράμματος. Για τον σκοπό αυτό πραγματοποιήθηκαν διήμερα ή τριήμερα σεμινάρια ήδη στον Μώλο, στα Λουτρά Υπάτης, στην Αμφίκλεια, στο Νεοχώρι Υπάτης και στο Ελευθεροχώρι Φθιώτιδας κατά τα έτη 2016 και 2017. Οι θεματικές ενότητες των σεμιναρίων αφορούσαν στην ολοκληρωμένη διαχείριση των ορεινών βοσκοτόπων, στην προστασία των βοσκοτόπων και την εκτατική κτηνοτροφία, στις άριστες πρακτικές εκτροφής των ζώων και προαγωγή των ζωικών προϊόντων, στη διαχείριση της βόσκησης για την προστασία-διατήρηση των οικοτόπων και στην αξιοποίηση της χλωριδικής ποικιλότητας των

λιβαδιών. Συμπερασματικά, με την αξιοποίηση των διαθέσιμων φυσικών πόρων της χώρας, με την εργατικότητα και την δημιουργικότητα των ελλήνων κτηνοτρόφων, η κτηνοτροφία θα γίνει περισσότερο ανταγωνιστική και θα αναδειχθεί η ταυτότητα και η ποιότητα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ελληνικών προϊόντων ζωικής προέλευσης.

Λέξεις κλειδιά: Δασικά ανοίγματα, Κτηνοτροφία, Μελισσοκομία, Νέα Κ.Α.Π. 2014-2020, Natura 2000, Βιοποικιλότητα, αξιοποίηση.

Εισαγωγή

Η ελληνική γεωργία αποτελεί τη βασική κινητήρια δύναμη, που διαμορφώνει το φυσικό περιβάλλον και έχει τεράστια οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική αξία (Παρδάλης 2013). Η γεωργική δραστηριότητα, ως πρωτογενής παραγωγή, υπήρξε ανέκαθεν η «ατμομηχανή» της οικονομίας της υπαίθρου (Υπουργείο Γεωργίας 2003). Αυτό δεν οφείλεται τόσο στη χρηματική αξία των προϊόντων της, όσο στη σπουδαιότητα αυτών για τη διατροφή του ανθρώπου. Αυτός είναι και ένας λόγος για τον οποίο όλες οι χώρες επιδιώκουν να στηρίζονται, κατά ένα μέρος τουλάχιστον, στη δική τους γεωργική παραγωγή, ώστε να μπορούν να αντιμετωπίζονται σε περιπτώσεις κρίσεων οι βασικές ανάγκες διατροφής των κατοίκων τους.

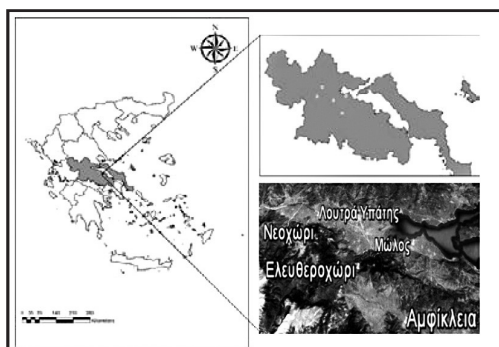
Σημαντικό ποσοστό της ελληνικής αγροτικής παραγωγής καταλαμβάνει και η κτηνοτροφία, με τους βοσκότοπους να καλύπτουν το 39% της ελληνικής υπαίθρου. Η κτηνοτροφική δραστηριότητα αποτελεί μια από τις κύριες αιτίες αλλαγών χρήσης γης στα Μεσογειακά ορεινά συγκροτήματα (Papanastasis 2012) και η διαρκής και άμεση υποστήριξη από το επιστημονικό δυναμικό, κρίνεται ένας από τους πλέον βασικούς παράγοντες για την ορθολογική ανάπτυξή της. Πέραν της μεγάλης σημασίας που έχουν τα λιβάδια ως βοσκότοποι, παρέχουν επίσης πολλαπλές υπηρεσίες στο περιβάλλον μέσω της βελτίωσης της ποιότητας του αέρα, την υδρολογική ισορροπία, τη συγκράτηση του νερού της βροχής, την αντιδιαβρωτική προστασία (ιδιαίτερα λόγω της εδαφοκάλυψης με βλάστηση στα ορεινά και επικλινή εδάφη) και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Τέλος, δεν μπορεί να μην αναφερθεί η συμβολή των λιβαδιών στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου, τον οικοτουρισμό και την αναψυχή. Τις περισσότερες φορές λιβάδια ή και βοσκόμενα δάση αποτελούν το περιαστικό πράσινο των περισσότερων οικισμών της χώρας (Καβούνης 2013, Βραχνάκης 2015). Συνεπώς, η διατήρηση της καλής κατάστασης των λιβαδικών οικοσυστημάτων αποτελεί βασική προτεραιότητα και απαιτεί τη συνεχή ενημέρωση και εκπαίδευση των «χρηστών» τους (αγροτών, κτηνοτρόφων, μελισσοκόμων κλπ.) για τις καλές πρακτικές που οφείλουν να ακολουθούν για την προστασία και διατήρηση αυτού του πολύτιμου πόρου.

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση των δράσεων ενημέρωσης και κατάρτισης (σεμινάρια) αγροτών, κτηνοτρόφων και μελισσοκόμων σχετικά με την αειφορική διαχείριση και τη βελτίωση των ορεινών βοσκοτόπων της Οίτης και του Καλλιδρομου, που πραγματοποιήθηκαν από το ΙΜΔΟ σύμφωνα με τους σκοπούς και

τα αποτελέσματα του έργου LIFE11 NAT/GR/1014: *Conservation of priority forests and forest openings in «Ethnikos Drymos Oitis» and «Oros Kallidromo» of Sterea Ellada (ForOpenForests)*. Ο τόπος-ημερομηνία διεξαγωγής των διήμερων ή τριήμερων σεμιναρίων ήταν:

- στον Μώλο (12-14/9/2016)
(89 συμμετέχοντες),
- στα Λουτρά Υπάτης (12-14/12/2016)
(55 συμμετέχοντες),
- στην Αμφίκλεια (24-26/4/2017)
(50 συμμετέχοντες),
- στο Νεοχώρι Υπάτης (3-4/6/2017)
(25 συμμετέχοντες) και
- στο Ελευθεροχώρι (8-9/7/2017)
(37 συμμετέχοντες) (Εικόνα 1).

Τα σεμινάρια θα συνεχιστούν και το έτος 2018 σε άλλες περιοχές του Νομού Φθιώτιδας.

Εικόνα 1. Άποψη των σεμιναρίων σε αίθουσες και επισκέψιμους χώρους για την ενημέρωση των κοινωνικών εταίρων.

Εικόνα 2. Θέσεις διεξαγωγής των σεμιναρίων στην Περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας (ArcGIS 10.2.2)

Οι θεματικές ενότητες των σεμιναρίων αφορούσαν στην ολοκληρωμένη διαχείριση των ορεινών βοσκοτόπων, καθώς επίσης και στις βασικές αρχές της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π.): Ενισχύσεις – Συμβουλές, στην προστασία των βοσκοτόπων και την εκτατική κτηνοτροφία, στις άριστες πρακτικές εκτροφής των ζώων και προαγωγή των ζωικών προϊόντων, στη διαχείριση της βόσκησης για την προστασία-διατήρηση των οικοτόπων και στην αξιοποίηση της χλωριδικής ποικιλότητας των λιβαδιών.

Κατά τη διάρκεια των σεμιναρίων (Εικόνα 2) τονίστηκε ότι, η διαχείριση της κτηνοτροφίας αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ολοκληρωμένης διαχείρισης των

χερσαίων προστατευόμενων περιοχών της χώρας. Τόσο ως οικονομική δραστηριότητα, που ασκείται στο σύνολο σχεδόν των περιοχών, όσο και ως οικολογικός παράγοντας, που μπορεί να επιδρά θετικά ή αρνητικά στους στόχους της διατήρησης, η κτηνοτροφία συχνά παίζει σπουδαίο ρόλο και η ανάγκη διαχείρισής της, στο πλαίσιο των απαιτήσεων των προστατευόμενων περιοχών, έχει αναγνωριστεί και απασχολεί τις αρμόδιες αρχές και την επιστημονική κοινότητα σε διεθνές επίπεδο. Ακόμη αναφέρθηκε ότι, η διατήρηση των παραδοσιακών μορφών εκτατικής κτηνοτροφίας αποτελεί σημαντικό παραγωγικό κεφάλαιο, που μπορεί να αποτελέσει σημείο αναφοράς και έλξης ορεινών επισκεπτών, όχι μόνο λόγω της διάθεσης προϊόντων υψηλής ποιότητας, αλλά και λόγω των ισχυρών και μοναδικών παραδοσιακών και πολιτισμικών στοιχείων με τα οποία αυτές συνδέονται.

Στα σεμινάρια, επίσης, αναφέρθηκε ότι η χλωριδική σύνθεση των λιβαδικών φυτοκοινοτήτων στα ορεινά συγκροτήματα Οίτης και Καλλίδρομου αποτελείται από πολλά διαφορετικά φυτικά είδη, τόσο σε έννοιες μορφολογίας, όσο και λειτουργίας και συνεισφοράς στο λιβαδικό οικοσύστημα. Μεταξύ αυτών εξέχουσα θέση σε έννοιες κυριαρχίας, αλλά και οικονομικής σημασίας, έχουν τα αγρωστώδη και τα ψυχανθή. Επιπλέον, υπάρχουν πολλά σημαντικά άλλα ποώδη φυτά, που συμπληρώνουν μαζί με τα προαναφερόμενα τον οικολογικό ρόλο του υπόροφου των λιβαδιών. Σημαντική λιβαδοπονική αξία έχουν και οι κτηνοτροφικοί θάμνοι και τα δένδρα, που η βοσκήσιμη ύλη τους μπορεί να αξιοποιηθεί από τους κτηνοτρόφους, καθώς συμπληρώνει τη διατροφή των ζώων, ιδιαίτερα κατά τις κρίσιμες περιόδους έλλειψης χλωρής, ποώδους βοσκήσιμης ύλης.

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποια παραδείγματα χαρακτηριστικών λιβαδικών φυτικών ειδών που καταγράφηκαν στα ορεινά συγκροτήματα Οίτης και Καλλίδρομου (Papanastasis 1981, 1991, 1993, Κούκουρα 2003, Βραχνάκης 2015):

- *Cynodon dactylon* (L.) Pers. (Οικογένεια: Poaceae)

Αποτίμηση της αξίας: Επιθυμητό για βόσκηση, παράγει μέτρια ποσότητα βοσκήσιμης ύλης, πολύ υψηλής θρεπτικής αξίας. Άριστο για λειμώνες. Ποικιλίες του χρησιμοποιούνται για χλοοτάπητες και αποκαταστάσεις διαταραγμένων εκτάσεων.

- *Festuca ovina* L. (Οικογένεια: Poaceae)

Αποτίμηση της αξίας: Μετρίως επιθυμητό για βόσκηση, παράγει μέτρια ποσότητα βοσκήσιμης ύλης μέτριας θρεπτικής αξίας. Βόσκεται κυρίως από πρόβατα. Χρησιμοποιείται σε χλοοτάπητες.

- *Lotus corniculatus* L. (Οικογένεια: Fabaceae)

Αποτίμηση της αξίας: Χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με αγρωστώδη για τη δημιουργία τεχνητών λειμώνων μέσης διάρκειας βόσκησης, κυρίως από πρόβατα. Αντέχει στη βόσκηση και στα πατήματα των ζώων, χάρη στο ισχυρό ριζικό σύστημά του.

- *Trifolium repens* L. (Οικογένεια: Fabaceae)

Αποτίμηση της αξίας: Οι εδαφοκλιματικές απαιτήσεις του επιτρέπουν να συνδυάζεται με οποιοδήποτε σχεδόν αγρωστώδες λειμώνιο φυτό για τη δημιουργία τεχνητών

λειμώνων μέσης διάρκειας και θεωρείται το καταλληλότερο γι' αυτό το σκοπό. Ανθεκτικό στη βόσκηση και στα πατήματα των ζώων.

Επιπρόσθετα αναδείχθηκε ο κλάδος της μελισσοκομίας, καθώς αποτελεί έναν από τους πιο προσοδοφόρους οικονομικού κλάδους. Η Ελλάδα είναι μια κατεξοχήν μελισσοκομική χώρα, με μακραίωνη παράδοση στη μελισσοκομία, η οποία οφείλεται στις άριστες περιβαλλοντικές και κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν, αλλά και στην εξαιρετική μελισσοκομική χλωρίδα της. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του ελληνικού μελιού επικεντρώνονται στις άριστες οργανοληπτικές του ιδιότητες, που οφείλονται κυρίως στην πλούσια βλάστηση της χώρας μας, αλλά και στον τρόπο που ασκείται η μελισσοκομία.

Σήμερα υπάρχουν δύο τρόποι μελισσοκομίας. Ο παραδοσιακός, όπου το σύνολο των κυψελών παραμένει σε μία περιοχή και ο σύγχρονος, που κάθε φορά μεταφέρεται στην περιοχή που υπάρχει ανθοφορία. Ο δεύτερος τρόπος, η νομαδική μελισσοκομία, θεωρείται ασύγκριτα πιο αποτελεσματική και πιο αποδοτική. Αξίζει να τονιστεί ότι, η μελισσοκομία παρουσιάζει μεγάλα περιθώρια ανάπτυξης και στον εξαγωγικό κλάδο, χάρη στην άριστη ποιότητα των διαφόρων ειδών μελιού και των προϊόντων κυψέλης (κηρήθρα, γύρη, κερί, βασιλικός πολτός, πρόπολη), που παράγονται στην ελληνική υπαίθρο (Γούναρη 2017).

Το 2017 αποτελεί το τρίτο έτος εφαρμογής της αναθεωρημένης ΚΑΠ (2015-2019) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Οι βασικές αρχές διαμόρφωσης της νέας ΚΑΠ είναι η ομαλή σύγκλιση της μοναδιαίας αξίας υφιστάμενων δικαιωμάτων στο 90% του ευρωπαϊκού μέσου όρου μέχρι το 2019, η χαρτογράφηση πολιτικών για την ανανέωση, η εκπαίδευση και αναβάθμιση του αγροτικού πληθυσμού, αλλά και η διαμόρφωση μιας δέσμης δράσεων για την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας της υπαίθρου σε συνδυασμό με τη βιώσιμη διαχείριση των περιβαλλοντικών πόρων.

Με βάση το ευρωπαϊκό νομικό – κανονιστικό πλαίσιο, αλλά και τις εθνικές επιλογές της χώρας μας, διαμορφώθηκε στη λεπτομέρειά του η μέθοδος κατανομής των οικονομικών πόρων με στόχο την ικανοποίηση των ανωτέρω στόχων. Επισημαίνεται ότι, το κράτος – μέλος κατά τη διάρκεια της εφαρμογής της νέας ΚΑΠ διατηρεί το δικαίωμα αναθεώρησης και ανακατανομής πόρων με βάση στοιχειοθετημένες, εξειδικευμένες πολιτικές επιλογές, τις οποίες επιθυμεί να πραγματοποιήσει σε συνεργασία με τα αρμόδια όργανα της Ε.Ε.

Ο Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΟΠΕΚΕΠΕ) στο πλαίσιο της διασφάλισης της ορθότητας καταβολής των κοινοτικών ενισχύσεων, έχει διαμορφώσει σειρά επιλογών ενημέρωσης των δικαιούχων. Εκτός από τα ηλεκτρονικά - διαδικτυακά μέσα, λειτουργεί τηλεφωνικό κέντρο εξυπηρέτησης για παροχή οδηγιών και πληροφόρησης. Η φιλοσοφία συνεργασιών, που διέπει τον οργανισμό, διαμορφώνει ένα πλαίσιο δημιουργίας ενός ευρύτερου δικτύου διάχυσης και ανταλλαγής πληροφοριών σε συνεργασία με φορείς, όπως ο ΕΛΓΟ «ΔΗΜΗΤΡΑ», ο Οργανισμός Ελληνικών Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛΓΑ) και άλλες υπηρεσίες.

Συμπεράσματα

Οι λιβαδικές εκτάσεις μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην αύξηση της ζωικής παραγωγής, ιδιαίτερα στον πιο δυναμικό κλάδο της ελληνική κτηνοτροφίας, την αιγοπροβατοτροφία, απλά και μόνο με τη θεσμοθέτηση και εφαρμογή της ορθολογικής διαχείρισής τους. Οι γεωτεχνικές υπηρεσίες μαζί με τους κτηνοτρόφους και τις τοπικές κοινωνίες μπορούν να καταγράψουν και να μελετήσουν τους βοσκότοπους και να κάνουν σχέδια βελτίωσης και διαχείρισής τους, προς όφελος της κτηνοτροφίας και του περιβάλλοντος. Συμπερασματικά, με την αξιοποίηση του φυσικού περιβάλλοντος και των διαθέσιμων φυσικών πόρων της χώρα μας, σε συνδυασμό με την εργατικότητα και την δημιουργικότητα των Ελλήνων κτηνοτρόφων, η κτηνοτροφία μπορεί να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική και να αναδειχθεί η ταυτότητα και η ποιότητα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ελληνικών προϊόντων ζωικής προέλευσης.

Αναγνώριση βοήθειας

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του έργου LIFE11NAT/GR/1014 «Conservation of priority forests and forest openings in «Ethnikos Drymos Oitis» and «Oros Kallidromo» of Sterea Ellada (ForOpenForests)», το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βραχνάκης, Μ. 2015. *Λιβαδοπονία*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Καβούνης, Α.Χ. 2013. Επίδραση της χλωριδικής ποικιλότητας και παραγωγικότητας Βοσκοτόπων του νομού Ροδόπης στα συστήματα εκτροφής Προβατοτροφικών εκμεταλλεύσεων της περιοχής. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Σχολή Γεωπονίας, Δασολογίας και Φυσικού Περιβάλλοντος. Τμήμα Γεωπονίας. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη.
- Κούκουρα, Ζ. 2003. *Σπουδαιότερα λιβαδικά φυτά της Ελλάδας*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΑΠΘ.
- Παρδάλης, Ν. 2013. Καθετοποιημένη μονάδα παραγωγής, επεξεργασίας, τυποποίησης και εμπορίας ελληνικών οσπρίων. Μεταπτυχιακή διατριβή. Σχολή Γεωπονικών Επιστημών. Τμήμα Αγροτική Οικονομίας και Ανάπτυξης. Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.
- ArcGIS 10.2.2 for Dekstop. <https://www.esri.com/en-us/home>.
- Γούναρη, Σ. 2017. <http://www.ert.gr/perifereiakoi-stathmoi/chania/ellada-idaniki-choragiamelissokomia-alla-audio/>. Πρόσβαση: 2-4-2018.
- Papanastasis, V. 1981. Species structure and productivity in grasslands of northern Greece. In N. Margaris & H.A. Mooney (Eds), Components of productivity of Mediterranean-climate regions (pp. 205-217). The Hague: Dr Junk Publ.
- Papanastasis, V.P. 1991. Ligneous fodder species in the Mediterranean pastoral systems. *Herba*, 8, 17-21.

Papanastasis, V.P. 1993. Fodder trees and shrubs in the Mediterranean production systems: Objectives and expected results of the EC research project. In V.P. Papanastasis (Ed.), Fodder trees and shrubs in the Mediterranean production systems: Objectives and expected results of the EC research contract (pp.3-8). Brussels: Commission of the European Communities.

Papanastasis, V.P. 2012. Land use changes, p. 159-184. In: Mediterranean Mountain Environments (I.N. Vogiatzakis, editor). Wiley-Blackwell, Oxford, UK.

Sustainable management Training Programs of Oiti and Kallidromou pastures within the framework of program LIFE11 NAT/GR/1014 “ForOpenForests”

A. Solomou¹, K. Tsagari¹, G. Karetsos¹, G. Lyrintzis¹, G. Mantakas¹, K. Mantzanas², Ch. Evangelou³, V. Fintani⁴, N. Proutsos¹

¹ Institute of Mediterranean Forest Ecosystems, Hellenic Agricultural Organization “DEMETER”, N. Chlorou 1, Ilisia, GR-11528, Athens, Greece

² Faculty of Agriculture, Forestry and Natural Environment, Aristotle University of Thessaloniki, GR-54124, Thessaloniki, Greece

³ Forest Office of Ellasona, GR-40200, Ellasona, Greece

⁴ Directorate of Certification and Standardization, Hellenic Agricultural Organization “DEMETER”, Kourtidou 56-58 & Nirvana, GR-11145, Athens, Greece

Abstract

Agriculture affects biodiversity in Europe and by extension in Greece, shaping rural landscapes and in general natural the environment. An important percentage of the Greek agricultural production is occupied by livestock farming, which is one of the most dynamic and productive sectors of Greece. The constant and direct support from the scientific potential of the country is one of the most essential factors for the sustainable rural development. The Institute of Mediterranean Forest Ecosystems under the project LIFE11 NAT/GR/1014 “ForOpenForests” has undertaken the training of social partners (farmers, breeders, beekeepers etc.) concerning the sustainable management of pastures according to the aims and results of this project. Two-day or three-day seminars were held at Molos, Loutra Ypati, Amfiklia, Neochori Ypati and Eleftherochori Fthiotida during 2016 and 2017. The themes of the seminars concerned the integrated

management of mountain pastures, their protection as well as the extensive livestock farming, the most suitable breeding techniques and production, including grazing management to protect the habitats and utility of biodiversity. In conclusion, with the utilization of the natural environment and the available natural resources of the country, with the labour and creativity of the Greek breeders, the livestock farming will become more competitive. Moreover, the identity and quality of our Greek animal products will be recognized.

Key words: Forest openings, Livestock farming, Beekeeping, Reformed CAP 2014-2020, Natura 2000, Biodiversity, Utilisation.